

‘Sla me, dan kan ik je terugslaan.’

Daniël boog zich naar me toe, een fles wijn in zijn hand.

‘Snap je het niet? Ik wil dat je me slaat. Hier, op mijn gezicht, links, rechts, waar je maar wilt.’

Ik rook whisky in zijn adem. Hij moest weer naar het fabrieksterrein van Mr. Khan zijn gegaan, waar Filippijnse arbeiders in hun barak de nodige drank hadden staan.

‘Sla dan!’

Maar ik verroerde me niet en ik kreeg geen geluid uit mijn keel, en scheldend goot hij wijn over me heen, deed een paar wankelende stappen achteruit en smet de fles tegen de muur.

Uit het brekende glas spatte de rest van de wijn over de muur, de lakens, de vloer.

‘Ik sla je straks wel. Dan sla ik je dood.’

Daarna liet hij zich naast me op bed vallen en sliep vrijwel meteen.

Ik draaide me van hem af en probeerde het trillen van mijn lichaam te bedwingen door het in gedachten toe te spreken als een stel kinderen die in toom moesten worden gehouden. Stil, schouder. Stil, arm. Stil, hand. Tegelijkertijd spoorde ik mezelf aan om op te staan en weg te gaan. De hele week had ik het me voorgenomen en wanneer ik gisteravond kans had gezien het huis te verlaten, zou ik het gedaan hebben. Daniël had zijn woede toen op Sebastian gericht, de kok, een kleine, donkere man uit Punjab. Kokhalzend had hij een hap vis op zijn bord gespuwd. Vervolgens had hij de schaal met de rest van de grote

vis in de richting van Sebastian gegooid, schreeuwend: ‘Moeten we dood? Vreet dat beest zelf op! Steek hem anders in je reet! Je bent ontslagen!’

Mijn haar, nat van de wijn, koelde mijn hoofd.

Sta op, zei ik bij mijzelf, sta op.

Ja, ik zou opstaan, zeker zou ik opstaan. Het was het verstandigste wat ik kon doen. Weg van Daniël, weg uit dit land dat me met de dag meer angst inboezemde en ziek maakte van heimwee. Ik miste mijn zoon Robin, mijn hond, mijn kat, de rivier. Ik miste mensen die lachten, gezichten waarop je een gedachte kon lezen; ik verlangde zelfs naar het gemopper van mijn moeder. De enige die ik niet terug wilde zien was Martin, mijn man.

Dus sta op, sta nu op.

Het was of ik me van het bed en uit de walm van drank moest lostrekken.

Mijn benen trilden nog toen ik naar de badkamer liep. In de spiegel leek mijn gezicht te bloeden. Uit mijn haar droop een straaltje over mijn slaap. Een week eerder was mijn haar ook nat en rood geweest, maar daar had ik een hechting aan overgehouden. Een hechting die rafelig aanvoelde en op willekeurige momenten zo’n steek gaf dat het was of ik opnieuw een klap tegen mijn hoofd kreeg.

Mijn T-shirt zag eruit of ik in mijn hart was geschoten. Ik vouwde het zo op dat je de vlekken niet zag en legde het op een rotankastje, naast een spuitbus insecticide en een schaalte witte bloesem. De bloesem voorkwam niet dat de badkamer rook naar de mottenballen die op de afvoer van de wastafel en het bad lagen. Tijdens het douchen rolde een mottenbal van het ene gaatje in het zeefje naar het volgende, alsof het zo’n spelletje was waarbij je het balletje juist buiten de gaatjes moet houden. Nog even en hij was zover geslonken dat hij in een gaatje verdween, en dan zouden de kakkerlakken naar boven kruipen, ritselend met hun bruine pantser op de tegels. Ze waren niet

eens zo hard, niet als torren. Met een tik waren ze dood, ik wist het, al had ik er zelf nooit een doodgeslagen. Ze waren ook relatief schoon en niet uit op kwaad, maar zodra ik er een zag, dood of levend, kostte het me moeite om geen gil te geven.

Terwijl ik me afdroogde, begon de azhan. De ramen in het huis zaten potdicht, de airconditioning zoemde in alle vertrekken, maar de stem van de mollah drong overal doorheen, vijf keer per dag. Elke ochtend hadden de oproep tot gebed en het rauwe gekras van de kraaien me gewekt, als ik niet al wakker lag, en dan hoorde ik van een andere nabije moskee nog een mollah die voor een van de tientallen sektes zijn plicht deed. Soms sprong er een stem uit die de tekst verhief tot een gezang dat nu eens aan het gregoriaans deed denken en dan weer aan een fandango of een smachtende aria. Maar doorgaans klonken ze monotoon en jammerend en al na enkele dagen had ik tegen Daniël verzucht dat ik het op mijn heupen kreeg van zoveel godsdienstdwang.

‘God is voor de islamiet wat drank is voor ons,’ zei hij. ‘Allah u akbar.’

God is groot. Hij lachte, een beetje wrang, maar hij lachte. Hij was op dat uur van de dag nog redelijk intact. Alleen een biertje.

‘Alleen een biertje, wat zit daar nou in?’

Het was nog donker. De enige die op dit uur al op was, was Hafiz, de poortwachter. Hij gaf gehoor aan de regel uit het ochtendgebed ‘Het is beter om te bidden dan te slapen’ en knielde op zijn matje aan de rand van het gazon.

Om kwart over zeven zou Hafiz de poort openen, omdat Patrick, de chauffeur, me naar het zwembad zou rijden van de club waar Mr. Khan een pasje voor me had geregeld.

Een paar maal had ik in mijn eentje gezwommen in het bad dat vanwege het damesuur rondom was afgeschermd met een gordijn. Op andere ochtenden lag ik in de schaduw naast Dominique, de echtgenote van een Franse diplomaat, klein en tenger, in een van haar hoog opgesneden badpakken.

Dominique praatte graag, vooral over Parijs. Ze had weinig op met het Franse platteland en in de manier waarop ze dit uitte, herinnerde ze me aan mijn moeder, die zich nooit thuis had gevoeld in de streek waar ik ben opgegroeid en nog altijd woon.

De mensen op het platteland waren lelijk, volgens Dominique. Ze stonken erger dan hun dieren. Je ging er dood voor je wist dat je geleefd had. Maar alles, álles was beter dan Pakistan en hoe dichterbij Parijs hoe liever.

Dus toen ik haar vertelde dat ik een tweede huis in Frankrijk bezat, in een gehucht dat Chamas heette, riep ze eerst uit: 'Wat een gekken toch, de Hollanders voorop, die in achtergebleven gebieden gaan zitten lijden!'

Maar daarna was ze een en al oor. Chamas? Waar lag Chamas? Hoeveel mensen woonden er? Hoe zagen ze eruit? Hoe heetten ze? Ik haalde me het handjevol inwoners voor de geest en trachtte ze te beschrijven, met name mijn buurvrouw Berthe, en Dominique keek of ze naar poëzie luisterde.

‘Ik wou dat die vrouw hier was,’ verzuchtte ze. ‘Ik wou dat ik haar neus zag en haar strooien hoed, en dat ik haar taaltje hoorde.’

Ze wilde weten welke afslag ik nam op de tolweg, welke plaatsen ik passeerde, welke kaas er te krijgen was.

‘Puy,’ zei ze verrukt, ‘de linzen van Puy!’

En ze trok een gezicht alsof ze de linzen op haar tong wiegde.

‘Ah, de Cantal! En de Salers!’

En het was of ze achter haar gesloten oogleden de kazen op een schap in een boerenkelder zag liggen en, niet gehinderd door de chloorlucht van het zwembad, de geur opsnoof.

Ze was onuitputtelijk, elk damesuur weer. Waar was ik verder in Frankrijk geweest? Vertel, vertel. De volgende keer moest ik bij Beaune gaan kijken naar het kanaal met zijn vele sluisjes, en als ik via Lille zou rijden, in Arras naar de vierkante pleinen. En wist ik als Hollandse eigenlijk wel dat Van Goghs bruggetje bij Arles nog steeds bestond, maar dat niemand er naar omkeek en het inmiddels misschien al helemaal was weggerot? De Hollanders zouden het moeten kopen voor een van hun sloten. Veronderstel dat de Japanners straks op dat idee kwamen! En had ik in Auvers sur Oise het vervelozе kamertje wel gezien, niet veel groter dan een duiventil, waar Van Gogh twee dagen lang als een hond aan de kogel in zijn lies had liggen creperen? Het lag nota bene onder de rook van Parijs! O, als ik maar zo snugger was Parijs niet links te laten liggen!

En dan liet ze het er weer in golven uit rollen: Ah, de Rue de Buci, met al die heerlijke vis en fruits de mer en worstjes, en Carton met zijn lekkere broodjes, ze zou zo een vinger afstaan voor een sneetje Poilâne! En de cafés, met name La Palette. Haar jeugd, haar mooie, ongelukkige liefdesjaren!

‘Ik zie de bar, ik ruik de sigarettenrook, je kunt er bijna niet doorheen kijken, zo dik is de rook! En door die mist zie ik mijn

knappe liefje van destijds in zijn strakke trui. En de Select, met de pinda's etende obers achterin, en de kat, ze hebben er altijd een kat, ik wou dat ik even die kat kon zijn! En aan de overkant La Coupole! O, de bedrijvigheid en het geroezemoes in La Coupole, waar je als je op een tafel moet wachten de naam van een componist krijgt. De laatste keer waren we Berlioz. Ken je de grote Berlioz?'

Ik antwoordde dat ik in mijn jeugd veel opera had gehoord, aangezien mijn vader een liefhebber was. Berlioz' *La Damnation de Faust* was een van zijn favorieten en ik herinnerde me het *hop hop hop!* van Mephistopheles en het *has has has!* van het koor van demonen.

'Misschien was het wel een voorteken,' zei Dominique somber. 'Het leven hier is een hellestraf. O, Nora, liefje, noem opera's, noem boeken, noem films, noem winkels, noem straten, noem een plein of park, groot of klein, de kleine Parijse parkjes zijn soms om te huilen zo mooi. Vertel anders over je eigen land, maar voer me hier even vandaan...'

Ze deed denken aan de drie oude, Marokkaanse broers die zich in een smerige gevangenis in de woestijn jarenlang over-eind hadden weten te houden door elkaar te overhoren over het stratenplan van Parijs, hoe je te voet bij bepaalde restaurants moest komen, wat de specialiteiten waren, hoe die precies smaakten en wat het geheim van de recepten was.

'Kijk naar India,' zei ze. 'De armen leven en sterven er als kakkerlakken, net als de armen hier, vreselijk, maar in verhouding tot dit onbarmhartige land is het bestaan er nog licht. Volgens onze secretaris zijn de mensen er vriendelijker omdat het merendeel geen vlees eet, maar dat weet ik niet, hoor, dat vind ik zo'n opmerking als twee plus twee is noem maar op. Al met al zie je de mensen nog plezier in iets hebben en het straatbeeld is er alleen al door de vrouwen anders. India heeft ook wijn, zijn eigen wijn, terwijl in dit land op een nipje bier al straf staat.

Hier zorgt de regering ervoor dat elk sprankje licht onderdrukt wordt en dat het volk coûte que coûte achterlijk en arm blijft. En wee degene die nadenkt en zich verzet! De afgelopen weken zijn er alleen al in Sindh honderdtwintig mensen opgehangen door een militair tribunaal. Het leger heeft hier krankzinnig veel macht en slokt abnormaal veel geld op. Tachtig procent van de mannen en negentig procent van de vrouwen in dit land is analfabeet en weet niet eens dat de aarde rond is. En de kinderen die naar school gaan, en dat zijn dan voornamelijk jongetjes, moeten daar de koran uit hun hoofd leren. Niet de rijken natuurlijk, die sturen hun kinderen naar scholen die door missionarissen worden geleid, of naar Engeland.'

Ze tikte tegen haar voorhoofd.

'Weet je dat er in dit land alleen wiegeliedjes bestaan voor jongetjes? In heel wat huizen rouwen ze zelfs als er een meisje geboren wordt. Niet dat die jongetjes het nou zo leuk hebben, want ze moeten meteen volwassen zijn en met papa naar de moskee. Daar horen ze dan wat ze ook op de koranscholen leren: dat ze andere godsdiensten moeten uitroeien en dat wij brandhout zijn voor de hel. We hadden de islam nooit moeten toestaan in het Westen. Mark my words, zoals de Engelsen zeggen.'

Ik zei dat ik in een dorp was opgegroeid waar sommige mensen mij ook al bij voorbaat zagen branden, omdat ik hun geloof niet deelde. Ze wist zelf toch wel dat elk orthodox geloof onverdraagzaamheid betekende?

Maar Dominique schudde haar hoofd en wees me er met een vermanend opgestoken vinger op dat ik een Hollandse was.

'Jullie in Holland zijn te tolerant. Moskeeën, scholen, hoofdoekjes, imams; het is niet alleen maar buitenkant. Jullie laten ze rustig hun kinderen weer hersenspoelen met die religieuze terreur. Er zitten strenge en domme gelovigen tussen en die zijn niet geïnteresseerd in onze beschaving, het enige wat voor ze

telt is het zand van Arabië. Wat je voor die zwakte terugkrijgt is fundamentalisme, dus minachting en haat.’

Ik zei dat ze jonge mensen onderschatte, maar ze luisterde niet. Ze tuurde naar het water waarop grassprietjes dreven en zei dat ze bang was dat ze vermoord zou worden.

‘Door een van die baarden. De dappere strijders voor het geloof die hier tot Taliban worden opgeleid. Afghanistan bloedt dood door dat stel meedogenloze fanatiekelingen die als grootste leverancier van heroïne de wereld vergiftigen en ondertussen uit zijn op de jihad. Uit naam van de koran en de kalasjnikov. Allah zij geprezen. Dood aan de andersdenkenden, de intellectuelen, de vrouwen. Een blote elleboog is al genoeg om die baarden naar hun geweer of mes te laten grijpen. Pas nog is hier in Islamabad een vrouwelijke arts vermoord. En waarom? Omdat ze haar opleiding in Amerika had gehad en omdat ze niet getrouwd was, christelijke bedienden had en wel eens ging skiën. Een foto van haar hoofd heeft op de voorpagina’s gestaan.’

Dominique maakte met haar hand een horizontale beweging langs haar hals.

‘Ze was in stukken gehakt. Ze lag over haar hele huis verspreid. Een been in de badkamer, een arm in de keuken, de romp op haar bed. Maar het hoofd ontbrak. Dat werd gevonden bij twee mannen die dezelfde dag alweer op vrije voeten waren. Dat ze er een foto van op de voorpagina’s zetten, was bedoeld om vrouwen af te schrikken. Pas op, anders gaat je kop eraf! Duizenden vrouwen worden hier per jaar vermoord door hun man, zoon, broer, oom, zwager, neef, achterneef. Overspel telt hier zwaarder dan moord en omdat een vrouw nauwelijks wat betekent, mag een man haar straffen en opsluiten. En gaat het om de eer, dan kan hij haar rustig vermoorden, hij wordt toch vrijgesproken. Als een man droomt dat zijn vrouw overspelig is, is dat al genoeg om haar dood te slaan en gelijk te

krijgen. Het gekke is dat al die vrouwen niet massaal in opstand komen. Hoewel het ook weer niet zo gek is, want ze weten niet beter of zijn bang. Bovendien hebben ze die dwazen zelf op de wereld gezet, en je tegen je eigen vlees keren is het moeilijkste wat er is. Vrome mannen. Als er een zijn baard laat staan zien ze hem gelijk als een heilige. Maar hoe vromer hoe onverdraagzamer, dat is bij elk geloof zo, daar heb je gelijk in. Alleen staat hier de doodstraf op godslastering. Twee getuigen, vals of niet, en je hangt. En het gaat niet om een klein groepje gekken waar je je schouders over ophaalt of waar je een lange neus naar maakt, pas op dat je dat juist niet doet.'

Ik vroeg waarom ze dit soort dingen hardop zei als ze zo bang was.

'Verder hou ik over zulke zaken de hele dag mijn mond. Ik gedraag me als een paar handschoenen dat wordt aan- en uitgetrokken. Ik klaag 's avonds tussen de lakens. Dit land is niet religieus, maar té religieus. Het is niet arm, maar té arm. Er snakken hier mannen naar oorlog, en er hoeft maar even iets ernstig mis te gaan in Kashmir of we komen hier niet meer levend vandaan. Ik zeg iedere avond dat ik weg wil. Zoveel westerlingen en rijken zijn er al vandoor. Maar mijn man is dan meestal al in slaap gevallen.'

Terwijl ze zich met factor zestien insmeerde, knikte ze naar het gordijn dat ons van de buitenwereld afsloot en zei: 'Wie weet staat daarachter zo'n baard zich aan ons te verlekken. Mijn liefje, wat zijn we verderfelijk.'

'Jij houdt van mooie dame Dominique?' had Mr. Khan me bij een van zijn bezoeken in zijn typische Engels gevraagd. 'Zij houdt ook van jou en zegt jij bent perfect zwemmer.'

Mr. Mohammed Atif Khan is machtig. Hij bezit ateliers waar lint, kant, elastiek, tapijten, kleding en lakens gemaakt worden, een leerlooierij en een leeratelier, een suikerraffinade-

rij en fabrieken die voedingsmiddelen produceren, van rijstebloem en sesamolie tot toffees en jellybaby's. Maar zijn trots is de fabriek waar hij zijn hoofdkantoor heeft en waar Daniël een uitbreidingsplan voor tekent, de fabriek voor cilinders, tandwielen en kleinere onderdelen van tractoren, Japanse personenwagens en motoren. Hij beschikt over zeventuizend man personeel, maar rekent niet de kinderen mee die met hun kleine vingers stoffen weven, snoepjes inpakken, vlees van huiden schrapen.

Mr. Khan heeft een broer in de regering, een broer in de top van het leger, een echtgenote, twee zonen en drie dochters, een maîtresse in Islamabad en een in Karachi. Hij bezit zes auto's en laat zich, vergezeld van een lijfwacht, bij voorkeur rijden in een metallic rode Pajero met ramen van getint, kogelvrij glas. De jeep is van binnen bekleed met rood pluche en heeft gordijntjes van dezelfde stof. In het paneel voor de achterbank bevinden zich een koelkastje met cola en 7-up, en een zwart luikje waarachter glazen en servetjes schuilgaan.

Mr. Khan weet dat de gemiddelde leeftijd van de mensen in zijn land niet hoog ligt. Hij is even in de vijftig, verft zijn haar gitzwart, zoals de meeste oudere mannen in zijn land, en heeft een chauffeur die arts is en dag en nacht tot zijn beschikking staat. In een vooraanstaande wijk van Islamabad bezit hij een aantal huizen, en in een daarvan liet hij Daniël en mij onze in-trek nemen. En zolang Daniël zich bezig zou houden met het bouwen van de nieuwe vleugel van de onderdelenfabriek en het ontwerp van een nieuw zomerhuis voor Mr. Khan in de heuvels, zou hij daar blijven.

Ik wist nooit goed wat ik van Mr. Khan moest denken. Hij riep woorden op als gluisperig, glibberig, maar zijn openlijke toewijding verwarde me. Hij was voorkomend, hoffelijk, regelde uitstapjes, nam geschenken voor me mee of liet ze bezorgen. Met de hand geweven stoffen, Franse delicatessen, Engel-

se jams, leren slippers, grillige kettingen, een ring met een rode steen die mijn vingers voor ziekte moest behoeden.

Shúkria, zei ik elke keer. Bohat shúkria. Veel dank. Hij bracht me door zijn geschenken vaak in verlegenheid. Op een keer vroeg hij me mijn kleine oorringen uit te doen en nam mijn oorlel tussen zijn vingers om het gouden haakje van een oorhanger met drie ronde stenen van jade en lapis door het gaatje te steken. Hij hanneste wat, deed me pijn, en ik verontschuldigde me en liep met een oor, rood als mijn konen, naar de badkamer om de zware dingen die me potsierlijk stonden, zelf in te doen.

Daniël, die niet aanwezig was geweest bij het voorval, trok zijn wenkbrauwen op toen ik het hem vertelde, maar nadat ik bekende dat ik Mr. Khan al vanaf het begin gluiperig had gevonden, zei hij dat ik niets van diens cultuur en niets van mannen snapte.

Dominique was duidelijker.

‘Heb je hem soms een keer een zoen gegeven?’ zei ze. ‘Heb je met hem geflirt? Zonder dat jij het je bewust was misschien? Of weet hij soms dat je niet met je geliefde getrouwd bent?’

En toen, met zachtere stem: ‘Nou ja, onze Mr. Khan is, ondanks zijn mollige lijfje, natuurlijk geen engeltje. Er zijn wel eens van die avondjes met wat van die mannen, zoals de commissaris van politie, de chef van de douane, een stel uit het leger en het bedrijfsleven. Ze gaan eten, de drank waar ze helemaal niet tegen kunnen komt boven tafel, en dan gaan ze naar het huis van een van hen en wordt er een souteneur gebeld voor meisjes, trieste gevallen, weesmeisjes, Filippijnse meisjes. Ze kijken vreselijk neer op die arme kinderen, dus je kunt je wel voorstellen hoe het eraan toegaat. Enfin, je begrijpt, onze Mr. Khan is ook graag van de partij.’

Khan Sahib, zeiden de bedienden en ze bogen hun hoofd als hij op bezoek kwam.

Daniël noemden ze sahibji, wat vriendelijker klonk.

Ik wist niet wat ze van de sahibji vonden toen hij de vis door de kamer had gesmeten en Sebastian op staande voet had ontslagen.

Toen ik de rotzooi opruimde, was hij al in de auto vertrokken. De vis leek geëxplodeerd. Vettige, beige brokstukken lagen tot ver in de kamer en verspreidden een tranige lucht. Daniël had hem zelf in de bazaar gekocht, maar het was een riviervis, graterig en gronderig, waar de gember en koriander die Sebastian in de buik had gestopt, niets aan hadden kunnen veranderen.

Het was raadzaam tweeënhalf uur van tevoren op het vliegveld aanwezig te zijn. Dan nog kon het krap zijn, en niet alleen vanwege de trage afhandeling. Van een zus van Dominique waren de koffer en handtas leeggehaald en met een mes bewerkt. Ze had haar tube tandpasta en flesjes make-up moeten openen en van de inhoud moeten eten, en ten slotte was ze hardhandig gefouilleerd en waren de hakken van haar schoenen afgetrokken.

Toen Mr. Khan hiervan hoorde had hij Dominique om het vluchtnummer gevraagd en om een beschrijving van de douanier, zodat hij ervoor kon zorgen dat deze ontslagen werd, maar daar had ze voor bedankt.

Ik had volop tijd en, wat belangrijker was, ik had een open ticket en een creditcard; het moest dus niet al te moeilijk zijn een plaatsje op de vlucht naar Londen te bemachtigen.

Ik pakte wat kleren uit de kast, die de geur van kaneel had, en stopte ze in mijn kleine koffer. Ik probeerde niet naar Daniël te kijken.

Mijn andere koffer liet ik staan. Behalve de shalwar kameez, die ik had aangeschaft om niet te detoneren in het straatbeeld, had ik er nauwelijks weet van welke kleren ik achterliet. Van alle cadeaus van Mr. Khan nam ik alleen een kostbare sjaal mee, een peshmina die uit duizenden ragfijne, wollen draden was geweven en amper een ons woog.

In mijn ooghoek zag ik de wijnvlek als een inktvis aan de muur kleven.

Ik besloot alleen te kijken of er geen scherven op het bed lagen.

Toen ik die niet zag, gleed mijn blik als vanzelf naar Daniëls half opengeknoopte overhemd waarop een archipel van wijnsپatten zat, zijn riem waarvan het uiteinde schuin naar zijn lies wees, zijn schoenen van gevlochten leer. Ik veterde ze voorzichtig los.

Zo had ik het vroeger ook bij Robin gedaan wanneer hij in de auto in slaap was gevallen en Martin of ik hem naar boven droeg. Slap en warm tegen me aan, zijn kopje op mijn schouder. Ik hield dan zoveel van hem dat ik mijn hart in mijn keel voelde en hem begon te zoenen waardoor hij half wakker werd.

‘Mama?’

‘We zijn thuis, lieverd, slaap maar lekker door.’

En dan het lijfje dat zich stevig tegen me aan drukte. Of, als hij op een verkeerd moment wakker werd, een kreun, een handje dat een onwillig gebaar maakte, de wang die zich van me afkeerde en waarop ik snel nog een kus gaf.

Daniël reageerde niet toen ik hem zijn schoenen uittrok. Zo lam als wat. Hij snurkte. Een tevreden geluid dat niets te maken leek te hebben met een bloedrode inktvis en een vrouw die hem aan zijn lot overliet.

Ik wilde hem aanraken, bedwong me, streek toen met een vinger over zijn wreef en trok mijn hand terug.

Ik moest hem zien, nog één keer, en ik liet mijn ogen omhooggaan naar zijn donkere, korte haar. Dat was ook iets waar Martin, die nog altijd over een volle haardos beschikte, op gereageerd had: ‘Wat moet je met zo’n kale neet, Nop?’

Maar ik vond het heerlijk Daniël over zijn mooie schedel te strelen en zijn gemillimeterde haar tegen de binnenkant van mijn hand te voelen als een licht weerspannig laagje bont.

Ik keek naar de inham bij zijn slaap, zijn oor dat als een welgevormd wezentje lag te rusten, zijn wenkbrauwen en wim-